

Smluvní pokuta

Pavel Horák

Pezinok 12. 2. 2020

Smluvní pokuta

2

- I. Ujednání o smluvní pokutě
- II. Forma smluvní pokuty
- III. Limity autonomie vůle při sjednávání SP
- IV. Určitost vymezení zajišťované povinnosti
- VI. Způsob určení smluvní pokuty
- VII. Výše smluvní pokuty
- VIII. Smluvní pokuta a spotřebitel
- VIII. Smluvní pokuta ve vztahu k úrokům z prodlení
- IX. Smluvní pokuta předmětem postoupení pohledávky
- X. Smluvní pokuta v rozhodčím řízení

SP – odraz limitů autonomie vůle

3

Konkrétně:

Lze sjednat SP **v úvěrové smlouvě** „kliknutím na webu“?

Lze **moderovat** SP **po** jednostranném **zápočtu**?

Lze sjednat SP ve prospěch **třetí osoby** nebo zavázat třetí osobu ze SP?

Lze sjednat SP pro případ **výpovědi či odstoupení** od smlouvy?

Lze sjednat SP ve výši **0,5 % denně**?

Lze si dohodou stran **vyloučit moderaci** SP?

SP – odraz limitů autonomie vůle

4

Lze sjednat SP obecně **za každé porušení** povinnosti ve smlouvě?

Lze sjednat se spotřebitelem SP **v obchodních podmínkách**?

Lze sjednat SP **kumulativně s úrokem z prodlení**?

Lze sjednat **SP ve stanovách SVJ** přes nesouhlas přehlasovaného vlastníka bytu?

Lze při **postoupení pohledávky ze SP** pro procesní nástupnictví soudu doložit **jen oznámení**, nikoli postupní smlouvu?

Lze přezkoumávat přiznanou SP **rozhodčím nálezem**, kdy a jak se promlčuje?

Co to je smluvní pokuta

5

Možná definice: **Smluvními stranami předem dohodnuté plnění pro případ nesplnění povinnosti**

Co to je dluh, věřitel, dlužník, pohledávka, závazek

X definice evropského smluvního práva

Prvky veřejného a soukromého práva (Vitores, Zimmerman);
Sedláček – podobá se závdavku, upevnění

Zajištění v. utvrzení

Funkce – preventivní, kompenzační, sankční

Principy dnešní úpravy

6

- **Objektivní** charakter (nepřihlíží se k zavinění)
- **Bezformální** (lze ji sjednat i ústně)
- Možnost sjednání i **v nepeněžitém** plnění
- Moderace **jen na návrh** (neuplatní se 32 Cdo 3853/2007 – R 73/2008)
- **Ve spotřebitelských smlouvách nelze moderovat** (SD EU C-618/10 „Banco Español“)

§ 1815 – nelze nahradit vůli stran a změnit ujednání smlouvy – soud SP nepřizná vůbec

Modelový příklad

Žalobce požaduje:

- **jistina** – 20.000 Kč
- **úrok** – 8.000 Kč
- **poplatek za uzavření smlouvy** – 3.000 Kč
- **administrativní poplatek** – 2.000 Kč
- **náklady na vyhodnocení** – 1.000 Kč
- **inkasní poplatek** - 2.500 Kč
- **poplatek za vymáhání** – 5.000 Kč
- **smluvní pokuta** – 0,1 % denně (sjednána 0,5 % denně)
- **úrok z prodlení** – 0,1 % denně (sjednán 0,25 % denně)

Historie

8

Smluvní pokutu znalo již **římské právo**:

Stipulatio poenae – pravá smluvní pokuta – zajištění již existujících závazků

Smluvní pokuta mohla **převyšovat** i hodnotu **primárního** závazku

Objektivní povaha

Historie

9

Smluvní pokuta na našem území je **kodifikována již od roku 1811** (srov. dříve např. Viktorin Kornel ze Všehrd)

Ve všech kodexech (1811, 1950 i 1964) šlo vždy o rozsahem stručnou úpravu – přesto mnoho výkladových problémů

Současná úprava vychází z obchodního zákoníku

Obecný zákoník občanský a ObčZ 1950

10

Obecný zákoník občanský (ABGB):

Měla spíš povahu náhrady škody, nikoli utvrzení

ObčZ 1950:

Zavedl obligatorní písemnou formu

Moderace

Zákaz jiného než peněžitého plnění

ZMO a Hospodářský zákoník

11

Zákoník mezinárodního obchodu 1963:

Rozlišování mezi SP sjednanou pro nedodržení času či místa (vadným plněním) x úplné nesplnění závazku

Hospodářský zákoník 1964:

Majetková sankce – zákonné - taxativně vymezeny, výše paušálně v jednotlivých ustanoveních

Povinnost věřitele vymáhat

Občanský zákoník 1964

12

Občanský zákoník 1964:

§ 544, § 545

Písemná forma

Určení výše – částkou nebo způsobem

Zavinění

Obchodní zákoník

13

Obchodní zákoník:

§ 300 až § 302

Subsidiárně ObčZ 1964

Objektivní charakter

Odstoupením nezanikal nárok na SP

Kogentnost x dispozitivnost

14

Kogentní normy omezují subjekty v možnostech jejich vlastního řešení x **dispozitivní** naopak ve vlastní úpravě subjektům nebrání

§ 1 odst. 2 – nezakazuje-li to zákon výslovně, mohou si osoby ujednat práva a povinnosti odchylně od zákona; zakázána jsou ujednání porušující dobré mravy, veřejný pořádek nebo právo týkající se postavení osob, včetně práva na ochranu osobnosti

Test kogentnosti – Komentář OZ nakladatelstvíLeges

15

Právní norma je kogentní, jestliže

1. představuje pravidlo, u kterého by odchýlení od něj představovalo **rozpor s dobrými mravy**
2. představuje pravidlo, u kterého by odchýlení se od něj představovalo **rozpor s veřejným pořádkem**; sem patří i odchýlení se od práva týkajícího se postavení osob, včetně práva na ochranu osobnosti, a odchýlení se, které by nepřípustně zasáhlo do práv třetích osob
3. je jejím účelem ochrana slabší strany a odchýlení se směřuje **v neprospěch této slabší strany**
4. její **účel a smysl** v jiných případech odporuje tomu, aby se strany mohly od této normy vlastním právním jednáním odchýlit

Obchodní z. a občanský z. 1964

16

Obchodní zákoník - § 300 (okolnosti vylučující odpovědnost) – dispozitivní, § 301 (moderace) – kogentní, § 302 (odstoupení se nedotýká nároku na NŠ) – dispozitivní

Občanský zákoník 1964 - § 544 – diskutabilní, podle judikatury kogentní celý; obsažena legální definice (odst. 1), povinnost zaplatit, i když nevznikne škoda - dispozitivní?, odkazovací norma (odst. 3)

Nový občanský zákoník

17

§ 2048 – první část věty legální definice, druhá část věty dispozitivní

§ 2049 – vychází z § 544 odst. 1 ObčZ 1964 (dispozitivní)

§ 2050 – dispozitivní

§ 2051 – moderace, kompetenční norma, zřejmě kogentní

Otázka: Lze si smluvně vyloučit moderaci?

Intertemporální vztahy

18

■ **§ 3028 odst. 3 – princip neretroaktivity**, jde-li o smluvní právo:

- Právní poměry vzniklé přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, jakož i práva a povinnosti z nich vzniklé, včetně práv a povinností z porušení smluv uzavřených přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, **dosavadními právními předpisy**.

- To nebrání ujednání stran, že se tato jejich práva a povinnosti budou řídit tímto zákonem ode dne nabytí jeho účinnosti.

Krátkodobé poměry

19

Přechodná ustanovení v NOZ jsou v obecné rovině (při odhlédnutí od výjimek) **konstruována obdobně jako v roce 1992 (§ 763 ObchZ, § 868 OZ 1964)**. Krátkodobé poměry, jimiž jsou závazky, se řídí i nadále dosavadní právní úpravou, tj. dle OZ 1964, ObchZ ad., a to včetně jejich změn, zajištění či úpravy jejich skončení (29 Odo 741/2005), s možností dobrovolného přijetí nové úpravy na základě dohody (opt in).

Aktuální judikatura k § 3028 odst. 3

20

32 Cdo 5234/2016 – započtení - pro určení právního režimu rozhodného pro způsobilost pohledávek ze smluv k započtení, je třeba vzít na zřetel, že určujícím vodítkem při výkladu přechodných ustanovení je **princip právní jistoty a ochrany důvěry v právo**

pro způsobilost pohledávek ze smluv k započtení je podle § 3028 odst. 3 věty první o. z. rozhodná právní úprava, kterou se řídí smlouvou založený závazkový právní poměr, z něhož pohledávka vznikla

Aktuální judikatura k § 3028 odst. 3

21

28 Cdo 5369/2016 - Shodné znění přechodného ustanovení § 763 odst. 1 věty druhé obch. zák. a § 3028 odst. 3 věty první o. z. přitom odůvodňují závěr o použitelnosti judikatury dovolacího soudu, jež reflektovala výklad a aplikaci přechodného ustanovení obchodního zákoníku, i na řešení otázky, pro niž je dovolání v dané věci přípustné (právo na vydání bezdůvodného obohacení odpadnutím právního důvodu plnění v důsledku zrušení pravomocných a vykonatelných rozsudků soudů obou stupňů, na základě nichž bylo plněno, pravomocným rozsudkem Nejvyššího soudu)

Aktuální judikatura k § 3028 odst. 3

22

33 Cdo 2035/2018

Je třeba rozlišovat závazky ze smlouvy o smlouvě budoucí a závazky ze smlouvy hlavní (zde smlouvy o zřízení věcného břemene). Předmětem sporu je v souzené věci povinnost žalovaných uzavřít realizační smlouvu, k čemuž se zavázali smlouvou o smlouvě budoucí sjednanou za účinnosti zákona č. 40/1964 Sb. Odvolací soud proto postupoval správně, aplikoval-li právní úpravu platnou před 1. 1. 2014 (srov. § 3028 odst. 3 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů).

Aktuální judikatura k § 3028 odst. 3

23

23 Cdo 1878/2015

Posouzení, zda v důsledku postoupení pohledávky z této smlouvy došlo ve smyslu § 107a o. s. ř. k takové právní skutečnosti, s níž právní předpisy spojují převod nebo přechod práv nebo povinností, se řídí dosavadní právní úpravou obsaženou v obč. zák. K postoupení pohledávky sice došlo v lednu 2014, za účinnosti o. z., avšak jde o právo vzniklé z právních poměrů (uzavřené smlouvy) z doby před účinností o. z. Došlo-li k oznámení postoupení pohledávky vzniklé za účinnosti obč. zák. postupitelem postupníkovi za účinnosti o. z., řídí se posouzení důsledků oznámení postoupení, jako právní skutečnosti, s níž právní předpisy spojují převod práva ve smyslu § 107a o. s. ř., obč. zák.

Výjimky

24

Výjimkou je **účet a nájem nemovité věci** (ale ne pacht), které se jako relativně dlouhodobější vztahy řídí od 1. ledna novou úpravou na základě nepravé retroaktivity, a **zájezd a náhrada nemajetkové újmy**, u nichž se z důvodu nutnosti uplatňuje částečná pravá retroaktivita NOZ i na skutečnosti vzniklé před 1. lednem 2014.

Dlouhodobé poměry

25

Dlouhodobé poměry, jimiž jsou poměry osobní, rodinné a věcné podle částí první, druhé a třetí NOZ, se řídí od 1. ledna novou úpravou na základě nepravé retroaktivity.

§ 3073

26

§ 3073 – práva ze zajištění vzniklá přede dnem nabytí účinnosti NOZ, byť byla zřízena jako práva věcná, se posuzují až do svého zániku podle dosavadních právních předpisů

Otázka: **je SP právem ze zajištění?**

33 Cdo 671/2017 – SP není zajištěním, ale o. z. v zásadě převzal institut smluvní pokuty, jak byl vymezen v ustanovení § 544 odst. 1 a 2 ObčZ 1964

§ 3030 – NS 21 Cdo 3612/2014, NS 23 Cdo 405/2013 (v podkladech nesprávně 21 Cdo)

Funkce smluvní pokuty

27

Funkce SP: Preventivní (**zajišťovací**), kompenzační (uhrazovací), sankční

Možnost sankční povahy smluvní pokuty potvrdil např. NS 33 Cdo 2648/2016, který za nesprávný považoval závěr odvolacího soudu, podle něhož „*ujednání o smluvní pokutě, které má sloužit pouze jako sankce pro případ, že se prohlášení účastníka smlouvy ukáže být nepravdivým, je neplatné pro rozpor se zákonem ve smyslu § 39 ObčZ 1964*“. V projednávané věci šlo o prodávajícím porušené smluvené informační povinnosti o povaze nemovitosti (kulturní památka). K funkcím smluvní pokuty v soukromoprávních vztazích srov. dále např. NS 25 Cdo 182/2001, 33 Cdo 2632/2010, 28 Cdo 2720/2011

Zajištění v. utvrzení

28

Zajištění v. utvrzení

Rozlišení na zajišťovací a utvrzovací prostředky může mít praktický význam tam, kde zákon hovoří o zajištění (např. § 140 odst. 1, § 1854 odst. 2, § 1880 odst. 1, § 1890 odst. 2, § 1907 a § 2005 odst. 2), případně o zajištěném závazku (např. § 1933 odst. 1),

§ 1933 – dluh nejméně zajištěný – dluh zajištěný ručením, zástavním právem x dluh utvrzený smluvní pokutou

S pohledávkou přechází zajištění a práva související (přechází i SP? – 32 Odo 473/2005)

Akcesorita ujednání o smluvní pokutě

29

Ujednání o smluvní pokutě je **vedleším ujednáním**, jehož osud **následuje osud utvrzeného závazku** – je-li tento neplatný, bude neplatné i ujednání o smluvní pokutě (NS 26 Odo 1100/2006).

Pokud však **hlavní závazek (utvrzená povinnost) zanikne až poté, co již vzniklo právo na smluvní pokutu** (utvrzená povinnost byla porušena předtím, než zanikla), má věřitel právo na zaplacení již vzniklé smluvní pokuty (NS 32 Odo 1055/2005).

Podobně zákon zachovává (již vzniklé) právo na smluvní pokutu **v případě odstoupení** (§ 2095 odst. 2).

Akcesorita ujednání o smluvní pokutě

30

Ze samostatnosti již vzniklého práva na smluvní pokutu plyne, že **promlčení utvrzeného závazku nebrání vymahatelnosti práva na smluvní pokutu, které vzniklo před promlčením zajištěného práva** (NS 21 Cdo 3477/2006, 29 Odo 847/2001), nicméně právo na smluvní pokutu vzniklé po promlčení práva z hlavního závazku bude soudně nevynutitelné (NS 33 Cdo 2637/2008).

Je-li smluvní pokuta vázaná na porušení povinnosti, tato **povinnost však nebyla dohodnuta**, smluvní pokuta není platně sjednána (NS 33 Cdo 4293/2016 – strany si dohodly smluvní pokutu pro případ nezhotovení fasády domu, tato povinnost však nebyla smluvena).

Objektivní povaha

31

vystavěna na **objektivní odpovědnosti** za porušení utvrzené povinnosti. Vychází z úpravy v ObchZ. Z povinnosti zaplatit smluvní pokutu **se tak nelze liberovat** ani s poukazem na vyšší moc či jiné okolnosti vylučující nárok na náhradu škody (srov. § 2913 odst. 2).

Ale - Jde o dispozitivní úpravu a **smluvní strany si mohou sjednat** i jiné podmínky odpovědnosti za porušení povinnosti, tedy např. **za zaviněné porušení povinnosti**.

Forma

32

SP bezformální, není obligatorní písemná forma

(x se spotřebitelem? Srov. např. ÚS k obchodním podmínkám, zák. úpravu spotř. úvěru

Srov. § 559 o.z.

Obecné požadavky na kvalifikovanou formu:

- **Ochrana před neuváženým závazkem**
- **Důkazní funkce**
- **Ochrana třetích osob**

Otázka: SP sankcionovaný vstup na trávník, SP uvedena na inform. tabuli u vstupu do parku

Prostý email - písemná forma

33

Mezinárodní úmluvy v. vnitrostátní právo v otázce email jako písemná forma

23 Cdo 1308/2011 – CISG

31 Cdo 1570/2015 – CMR

23 Cdo 3439/2018 – Rozhodčí řízení – NY Úmluva

23 Cdo 240/2015 – písemná dohoda o prorogaci podle § 89a OSŘ mezi podnikateli v obch. podmínkách na webu

29 Cdo 3919/2014

Právní jednání odporující zákonu je neplatné pouze tehdy, vyžaduje-li to smysl a účel zákona (§ 580 odst. 1 OZ). Uvedené omezení platí i pro posouzení důsledků nedodržení formy právního jednání vyžadované zákonem (§ 582 odst. 1 OZ). Jinými slovy, **není-li právní jednání učiněno ve formě stanovené zákonem, je (z tohoto důvodu) neplatné pouze tehdy, vyžaduje-li to smysl a účel.**

Smluvní pokuta v úvěrové smlouvě uzavřené přes internet

§ 562 odst. 1 – i elektronicky

Zvláštní zákon – o elektronickém podpisu (§ 2 písm. a – údaje v elektronické podobě, připojené k datové zprávě, logicky spojené, jednoznačné ověření identity podepsané osoby ve vztahu k datové zprávě)

OZ podle **§ 561 odst. 1** spojuje právní účinky s jakýmkoli elektronickým podpisem, nikoli pouze zaručeným. Charakter el. podpisu může být i k textu připojené sjednané nebo zasláné heslo (komentář C. H. Beck k § 40 odst. 3 obč. zák. nebo k § 561 o. z.). Toto heslo může stranu identifikovat ve vztahu k datové zprávě.

Smluvní pokuta v úvěrové smlouvě uzavřené přes internet

- Spolehlivost záznamů v el. systému se předpokládá (§ 562 odst. 2)
- Projevy více jednajících osob nemusí být na téže listině (§ 561 odst. 2 a contrario)
- **Dlužník zpochybní podpis** - má věřitel břemeno tvrzení a důkazní jako u soukromé listiny?
- **Dokazování** (jedna Kč zasláná z účtu, telefonát, IP adresa?)

Limity autonomie vůle

37

Lze moderovat smluvní pokutu po zápočtu?

Lze sjednat smluvní pokutu ve prospěch třetí osoby nebo zavázat třetí osobu ze smluvní pokuty?

Lze sjednat smluvní pokutu pro případ výpovědi či odstoupení od smlouvy?

Lze sjednat smluvní pokutu ve výši 0,5 % denně?

Lze sjednat smluvní pokutu kumulativně s úrokem z prodlení?

Lze si dohodou stran vyloučit moderaci smluvní pokuty?

Lze sjednat SP obecně za každé porušení povinnosti ve smlouvě?

Lze sjednat se spotřebitelem SP v obchodních podmínkách?

Lze sjednat SP kumulativně s úrokem z prodlení?

Lze přezkoumávat přiznanou SP rozhodčím nálezem, kdy a jak se promlčuje?

Lze moderovat smluvní pokutu po započtení?

Aktuální vývoj: Rozsudek velkého senátu ze dne **11. 4. 2017, sp. zn. 31 Cdo 927/2016**

Dosud: 32 Cdo 1007/2006:

Moderace smluvní pokuty podle § 301 obch. zák. předpokládá, že oprávněný ze smluvní pokuty má platně existující a vymahatelný nárok na její zaplacení. Není proto možné ustanovení o snížení smluvní pokuty použít, jestliže si oprávněný již před zahájením řízení právo na smluvní pokutu započel proti pohledávce povinného, a **pohledávka oprávněného tak v důsledku zániku započtením již v době podání žaloby neexistovala.**

Moderace je s účinky ex tunc a konstitutivní

31 Cdo 927/2016

39

Účelem moderace je ochrana dlužníka ze smluvní pokuty před nepřiměřeně vysokou smluvní pokutou.

Právní úprava **moderace** smluvní pokuty v § 301 obch. zák. je **kogentní**. Strany se nemohou od ní dohodou odchýlit.

Strany si tak nemohou dohodou vyloučit moderaci smluvní pokuty. Tím spíše **nemůže moderaci** smluvní pokuty **vyloučit** jedna ze stran svým **jednostranným právním jednáním** (zápočtem).

31 Cdo 927/2016

40

Hlásí se k NS 23 Cdo 4784/2008 –

- úvahy o nepřiměřenosti sjednané smluvní pokuty se logicky (z povahy věci) mohou upínat toliko k těm **okolnostem**, které tu byly **v době jejího sjednání**
- ke skutečnostem, které **nastaly po sjednání** smluvní pokuty, **nelze při hodnocení (ne)přiměřenosti** sjednané smluvní pokuty **přihlížet**

31 Cdo 927/2016

41

Shrnutí:

- k moderaci smluvní pokuty nedochází s účinky *ex nunc*, nýbrž *ex tunc*, k okamžiku ujednání o smluvní pokutě
- je-li smluvní pokuta nepřiměřená, nemůže jednostranným zápočtem dojít v rozsahu její nepřiměřené výše k zániku pohledávky ze smluvní pokuty, ani k zániku pohledávky, proti níž je započítáváno
- odepření výkonu práva pro rozpor se zásadami poctivého obchodního styku nebo s dobrými mravy je řešením *ultima ratio*, které lze použít k ochraně práv stran až tehdy, není-li namíste aplikovat konkrétní skutkové podstaty právních norem na otázku dopadající

Ex tunc a kdy?

42

K okamžiku, k němuž mají být rozhodné okolnosti pro moderaci, lze v zásadě uvažovat o těchto přístupech:

- (i) *ex nunc* od právní moci rozhodnutí; (ii) *ex tunc* k **okamžiku podání žaloby**; (iii) *ex tunc* k okamžiku výzvy k zaplacení smluvní pokuty (zpravidla půjde o **okamžik splatnosti**, nebylo-li dohodnuto jinak); (iv) *ex tunc* k okamžiku vzniku práva na smluvní pokutu (tedy **okamžiku porušení povinnosti**); (v) *ex tunc* k **okamžiku okolností, které by mohly vést ke snížení smluvní pokuty**; (vi) *ex tunc* k **okamžiku ujednání o smluvní pokutě**

Další otázky

43

Lze vzhledem ke změně judikatury uvažovat o důvodnosti **žalob na vydání bezdůvodného obohacení** v rozsahu, v němž byla zaplacená nepřiměřeně vysoká smluvní pokuta?

Moderace po zaplacení? Vrácení BO?

44

Německo: § 343 BGB explicitně vylučuje moderaci již zaplacené smluvní pokuty.

Lze uvažovat o vyloučení nároku na vrácení při použití § 2997?

Vědomé plnění nedluhu (vnucené obohacení) je důvodem výluky z bezdůvodného obohacení; výjimkou je, pokud bylo plněno z právního důvodu, který později nenastal nebo odpadl.

(toto ustanovení se však dle NS 28 Cdo 5089/2017 uplatní pouze restriktivně, zde patrně tak, že ten, **kdo plnil smluvní pokutu, nemůže požadovat její vrácení, jen když neměl žádnou pochybnost, že plněná smluvní pokuta je nepřiměřená**). Dosavadní kritika literatury (např. Šilhán) nesměřovala k situaci, kdy se povinný zbavil práva požadovat moderaci vlastním jednáním, zejm. dobrovolným splněním smluvní pokuty.

SP – třetí osoby oprávněné či zavázané a
SP – pro případ výpovědi smlouvy

45

Jaké jsou limity autonomie vůle při sjednávání smluvní pokuty?

Bude aplikovatelná stávající judikatura na novou úpravu? Konkrétně např.

- 1. Mohou být třetí osoby oprávněné nebo zavázané ze smluvní pokuty?**
- 2. Lze sjednat smluvní pokutu pro případ odstoupení nebo výpovědi?**

Třetí osoby oprávněné nebo zavázané
ze smluvní pokuty

46

Jak posoudit následující modelové příklady:

1. Kupní smlouva mezi A a B obsahující ujednání, že v případě porušení povinnosti A zaplatí A smluvní pokutu osobě C
2. Kupní smlouva mezi A a B obsahující ujednání, že v případě porušení povinnosti A zaplatí třetí osoba C smluvní pokutu osobě B

Možná řešení

47

Ad 1) V úvahu přichází:

- a) Platné ujednání o smluvní pokutě
- b) § 1767 – plnění dlužníka třetí osobě
- c) Nepojmenované zajištění závazku

Možná řešení

48

Ad 2) v úvahu přichází:

- a) Platné ujednání o smluvní pokutě (x srov. 33 Cdo 498/2009 – SP mohou sjednat jen osoby v postavení dlužník – věřitel, nově 33 Cdo 671/2017)
- b) Ručitelský závazek
- c) Nepojmenované zajištění závazku

Smluvní pokuta sjednaná pro případ odstoupení či výpovědi

49

Jaké jsou limity autonomie vůle při vymezení zajišťované povinnosti?

Lze sjednat platně smluvní pokutu pro případ, že dojde k odstoupení či výpovědi smlouvy?

Modelové případy

50

1. Kupní smlouva mezi A a B, obsahující ujednání, že v případě odstoupení od smlouvy kupujícím A zaplatí kupující A smluvní pokutu prodávajícímu B
2. Kupní smlouva mezi A a B, obsahující ujednání, že v případě odstoupení od smlouvy prodávajícím B zaplatí kupující A smluvní pokutu prodávajícímu B
 - a) B odstoupil, protože A porušil povinnost
 - b) B odstoupil, protože nastala jiná právní skutečnost

Důvodová zpráva

51

Důvodová zpráva: *Ujednají-li si strany, že dlužník zaplatí věřiteli určitou částku pro případ, že nastane jiná skutečnost, než je porušení smluvní povinnosti, nepůjde sice o smluvní pokutu, nicméně půjde o platné ujednání, které se podle okolností posoudí jako ujednání o odstupném, případně jako ujednání **nepojmenované smluvní klauzule**.*

Bude to platit vždy?

Možná řešení

52

Ad 1) v úvahu přichází

- a) Platné ujednání o smluvní pokutě (ale x srov. 25 Cdo 182/2001, historicky vychází z 3 Cdon 1398/96, IV. ÚS 276/99)
- b) Ujednání o odstupném (§ 1992 občanského zákoníku)

Další příklad

53

Ad 2) v úvahu přichází:

- a) B odstupuje, protože A porušilo povinnost, typicky prodlení (srov. – 32 Cdo 1113/2003 – nelze kumulovat dva předpoklady odstoupení a porušení smluvní povinnosti nebo 23 Cdo 2575/2010 – SP lze sjednat jen jako nepodmíněnou)

Půjde zřejmě o platné ujednání o smluvní pokutě

Varianta příkladu č. 2

54

Ad 2)

- b) Kupní smlouva mezi A a B, obsahující ujednání, že v případě odstoupení od smlouvy prodávajícím B zaplatí kupující A smluvní pokutu prodávajícímu B – ale ne protože A porušilo smluvní povinnost, ale nastala jiná právní skutečnost (např. nebylo vydáno stavební povolení)

Nepůjde zřejmě o smluvní pokutu, ani odstupné, půjde o nepojmenované zajištění závazku?

Nová judikatura (rozsudek z 8. 11. 2019)

55

1. V poměrech o. z. je ještě více zdůrazňováno, oproti občanskému zákoníku z roku 1964, že **nezakazuje-li to zákon výslovně, mohou si osoby ujednat práva a povinnosti odchylně od zákona** (§ 1 odst. 2 o. z.) a **na právní jednání je třeba spíše hledět jako na platné než jako na neplatné** (§ 574 o. z.)
2. Ujednání stran, které vznik práva na smluvní pokutu váže kromě porušení právní povinnosti na další právní skutečnost, kterou je v tomto případě odstoupení od smlouvy věřitelem pro porušení povinnosti dlužníkem, **není zakázáno a je tedy přípustné**. Zároveň přitom takové ujednání **nevybočuje ani z limitů definičního vymezení smluvní pokuty**, jak vyplývají z § 2048 o. z., nejde tedy o ujednání inominátní. Možnost takového ujednání **nevyklučuje ani právní úprava odstoupení od smlouvy** (§ 2001 a násl. o. z.).

23 Cdo 1192/2019

56

3. **Účelem** takového ujednání může být **sankcionovat** stranu, která by svým jednáním nebo opomenutím porušila smlouvu takovým způsobem, který by odůvodnil právo druhé smluvní strany od smlouvy odstoupit, **příčemž samotné odstoupení od smlouvy by nepředstavovalo dostatečnou sankci pro porušivší stranu**.
4. Smluvní pokuta tak **plní i svou základní funkci kompenzační**, kdy nahrazuje předpokládanou škodu. Zároveň takové smluvní ujednání dává oprávněné straně **možnost nevyužít svého práva** vůči smluvní straně, která porušila smlouvu, smluvní vztah ukončit odstoupením od **smlouvy a dále pokračovat ve smluvním vztahu** bez sankcionování porušivší smluvní strany.

23 Cdo 1192/2019

57

5. **Závěr dosavadní judikatury** o neplatnosti právního jednání, dosud dovozované dokonce jako neplatnosti absolutní, **nesleduje přitom ochranu povinné strany**. Oproti situaci, kdy by právo na smluvní pokutu vzniklo vždy bez dalšího již porušením, mají zde strany smluvní dohodou vytvořen prostor pro to, aby smluvní pokuta po porušení povinnosti dlužníkem zatím aktivována nebyla a dlužník mohl svůj dluh splnit ještě předtím, než věřitel případně od smlouvy odstoupí. Ochranný účel případné neplatnosti právního jednání svědčí v řešené otázce tedy naopak pro opačný závěr, než při výkladu předchozí úpravy soukromého práva zastávala judikatura dříve. **Nelze proto setrvávat na dosavadních závěrech o absolutní neplatnosti takového právního jednání. Ujednání, které je pro povinnou stranu výhodnější, by bylo v takových případech zakázáno, a strany by byly nuceny sjednávat ujednání automatické, méně výhodné.**

23 Cdo 1192/2019

58

6. **Podle odvolacího soudu** „je-li smluvní pokutou sankcionován v podstatě výkon práva odstoupit od smlouvy, je ujednání o povinnosti platit smluvní pokutu při odstoupení od smlouvy třeba považovat za absolutně neplatné podle § 580 odst. 1 o. z., k čemuž soud přihlédne i bez návrhu (§ 588 o. z.), aniž by bylo rozhodující, že odstoupení od smlouvy bylo vyvoláno porušením povinností druhou smluvní stranou“. Obdobně **dovozovala část judikatury** (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3. 3. 2015, sp. zn. 28 Cdo 3251/2014), že „smluvní pokutou v podstatě nebylo postihováno porušení povinnosti žalobcem, ale až na ně navázaný výkon práva žalované odstoupit od smlouvy z důvodu porušení povinností žalobcem.“.
7. Zde je **přitom třeba zásadně odlišit** situaci, kdy podle ujednání stran má smluvní pokutu zaplatit dlužník, odstoupí-li tento dlužník od smlouvy, od situace, kdy podle dohody stran právo na smluvní pokutu vznikne, poruší-li dlužník povinnost a současně věřitel odstoupí od smlouvy. V nyní projednávané věci (tedy ve druhém případě) **nejde o sjednání smluvní pokuty pro případ výkonu práva (jako v prvním případě). Není postihována strana, která odstupuje od smlouvy, nejde tedy o sankcionování výkonu práva.**

23 Cdo 1192/2019

59

8. **Stranám** samozřejmě **nebrání**, aby si ujednaly vznik práva na smluvní pokutu jen ve vazbě na porušení povinnosti a současně (**samosvatně**) předpoklady pro **odstoupení** od smlouvy, přičemž právo na smluvní pokutu nebude s odstoupením věřitele nijak svázáno. Pro současný závěr dovolacího soudu v projednávané věci je však podstatné, že stejně tak **zákon nezakazuje**, aby strany vznik práva na zaplacení smluvní pokuty kromě porušení povinnosti dlužníkem vázaly i na odstoupení od smlouvy věřitelem. **Případně**, aby vznik práva na smluvní pokutu vázaly jen na porušení povinnosti dlužníkem a na odstoupení od smlouvy věřitelem vázaly **jen její splatnost**.

23 Cdo 1192/2019

60

9. Kriticky se k závěrům o absolutní neplatnosti takových ujednání či přímo k dovozované nemožnosti sjednat smluvní pokutu „jako podmíněnou“ a nemožnosti „vázat smluvní pokutu kumulativně na porušení povinnosti a odstoupení“ **v literatuře** vyjadřují i mnozí autoři, např. (abecedně řazeno) **Barabáš, Bříza, Čech, Dohnal, Horák, Starha nebo Šilhán** (viz BARABÁŠ, I. Smluvní pokuta v kontextu podnikových transakcí. In: Vsehrd.cz [online]. Dostupné z: <https://www.vsehrd.cz/>; BŘÍZA, P., HORÁK, P. Komentář k § 2048. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 2074; DOHNAL, J. Obrácené odstoupné jako smluvní pokuta. *Právní rozhledy*. 2011, č. 16, s. 592-594; ČECH, P. Judikatura ke smluvní pokutě. In: Vsehrd.cz [online]. Dostupné z: <https://www.vsehrd.cz/>; STARHA, Š. Smluvní pokuta v novém občanském zákoníku. *Rekodifikační novinky*. 2012, č. 8, s. 6-7; ŠILHÁN, J. *Právní následky porušení smlouvy v novém občanském zákoníku*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 402).

23 Cdo 1192/2019

61

10. Nejvyšší soud přitom zdůrazňuje, že vzhledem k vázanosti dovolacími důvody a řešením otázky, na níž bylo založeno rozhodnutí odvolacího soudu, **neřešil otázku možnosti stran sjednat povinnost plnit ze strany dlužníka označenou jako smluvní pokuta pro případ odstoupení do smlouvy ze strany dlužníka či odstoupení od smlouvy ze strany věřitele**, nýbrž jen situaci, kdy právo na zaplacení smluvní pokuty je vázáno jak na porušení povinnosti ze strany dlužníka, tak na odstoupení od smlouvy ze strany věřitele.

Smluvní pokuta – její plnění vázané na budoucí nejisté události

62

Ten dluh (smluvní pokutu) Ti zaplatím, až mně zaplatí třetí osoba.

Absolutně **neplatné** pro rozpor s dobrými mravy (32 Cdo 2999/2008).

Ten dluh Ti zaplatím, až dostanu úvěr.

Absolutně **neplatné** pro rozpor s dobrými mravy (NS 29 NSČR 42/2013).

Ten dluh Ti zaplatím, až zaplatím jiný svůj dluh bance.

Platné ujednání o podřízenosti pohledávek (NS 23 Cdo 2327/2011).

Ten dluh Ti zaplatím, až bude vydáno úřední rozhodnutí.

Platné ujednání nerozporné s dobrými mravy (NS 23 Cdo 2907/2014).

Základní otázka

63

1. Je **korektiv dobrých mravů** namístě?
2. Nebo až poté, nejsou-li zde jiná ustanovení, která připadají v úvahu?

Rozsudek NS ze dne 11. dubna 2018, sp. zn . 31 Cdo 927/2016:

Odepření výkonu práva pro rozpor se zásadami poctivého obchodního styku nebo s dobrými mravy je řešením **ultima ratio**, které lze použít k ochraně práv stran až tehdy, není-li namístě aplikovat konkrétní skutkové podstaty právních norem na otázku dopadající.

Další otázky

64

Jaká je tedy právní povaha zkoumaných ujednání?

Jde o **odkládací podmínku**?

Nebo jde o podmíněnost plnění?

Je třeba mezi nimi důsledně **rozlišovat**?

Jaké jsou důsledky porušení podmínek (podmíněné smlouvy) a jaké podmíněného plnění?

Podmíněnost smlouvy x podmíněnost plnění

65

Rozlišují: *J. Sedláček, V. Knapp* i judikatura
x ale nejednotná terminologie

NS 32 Odo 894/2002:

Podmínku, na jejímž splnění závisí účinnost jinak perfektního právního úkonu, je třeba odlišovat od

podmínky, kterou si účastníci právního úkonu sjednají jako předpoklad (náležitost) pro vznik smluvního nároku (subjektivního práva a jemu odpovídající povinnosti).

Podmíněnost smlouvy x podmíněnost plnění

66

J. Sedláček – v **obou případech** právní relevance podmiňující skutkové podstaty je učiněna **závislou na nejisté budoucí události**. Tedy závislou na výmince. **Rozlišuje** skutečností podmiňující **právní moc smlouvy** a skutečností podmiňující **splatnost závazku**

V. Knapp: terminologicky nejčistší řešení:

- **doba splnění** závislá na nějaké nejisté události, **dlužno lišit od sjednání podmínky**

Podmínka – činí se závislým na splnění podmínky vznik, změna nebo zánik právního poměru.

Podmíněná doba splnění – činí se na budoucí nejisté události závislým nikoli sám zánik právního poměru, nýbrž toliko doba splnění, tedy doba, kdy dlužník má solucí zánik závazku způsobit.

Dílčí závěr

67

V různých etapách vývoje právních úprav podmínek byla dovozována **potřeba rozlišování** podmíněnosti smlouvy a podmíněnosti plnění.

Jde-li o podmíněnost plnění, jaké jsou korektivy?

Je třeba přitom rozlišovat okolnosti, které tady byly v době ujednání a ty, které nastaly později.

Možná řešení, je-li třeba rozlišovat podmíněnost smlouvy a podmíněnost plnění

68

Ujednání, kdy plnění dlužníka je ponecháno na jeho vůli

- (§ 1960) Je-li podle smlouvy dlužník oprávněn, aby určil čas plnění, a neurčí-li jej v přiměřené době, určí jej na návrh věřitele soud podle okolností případu.
- Určení času plnění plně ponecháno na dlužníkovi, případně je závislé na skutečnosti, kterou může ovlivnit pouze dlužník. Jde o závazky, které může dlužník z hlediska času plnit dle libosti.
- Může tedy zaplatit či dodat „až bude moci“, „až bude chtít“, „až bude schopen“, „podle možností“, „jak to půjde“, „až bude ziskový“ apod.

Možná řešení, je-li třeba rozlišovat podmíněnost smlouvy a podmíněnost plnění

69

Dohoda, která může mít zneužívající povahu v otázce splatnosti vůči věřiteli

- zneužívající vůči věřiteli svou délkou odkladu splatnosti či nejistoty
- ustanovení soukromého práva implementující směrnici Evropského parlamentu a Rady 2011/7/EU, o postupu proti opožděným platbám v obchodních transakcích. V občanském zákoníku jsou tato pravidla implementována v § 1963-1966 a § 1972.

Možná řešení, je-li třeba rozlišovat podmíněnost smlouvy a podmíněnost plnění

70

Ujednání o tzv. podřízenosti pohledávek

- může mít povahu nepojmenované smlouvy
- uzavření dohody o podřízenosti pohledávek upravuje ustanovení § 172 zákona č. 182/2006 Sb. (insolvenční zákon)
- podřízenost dluhopisů a dalších pohledávek upravuje i ustanovení § 34 zákona č. 190/2004 Sb., o dluhopisech

Řešení podle občanského zákoníku

71

I u podmíněnosti plnění je třeba vyjít z § 549 občanského zákoníku, vlastního úpravě podmínek.

Když dlužník svým jednáním zmaří, aby nastala budoucí nejistá událost, na níž je vázáno jeho plnění věřiteli, nemůže ze svého jednání těžit tím způsobem, že by se jeho dluh nestal nikdy splatným.

Nikdo nesmí těžit ze svého nepoctivého nebo protiprávního činu (§ 6 odst. 2).

Zmaří-li záměrně, aniž je k tomu oprávněna, splnění podmínky strana, které je nesplnění podmínky na prospěch, považuje se podmínka za splněnou.

Řešení podle občanského zákoníku

72

Jak podle obecného zákoníku občanského, tak i podle současné úpravy soukromého práva je třeba **rozlišovat okolnosti**, které zde byly **v době uzavření dohody** o podmíněnosti plnění, a ty, které nastaly později.

Jestliže dlužník jednal **od počátku** při uzavírání smlouvy **nepoctivě** (věděl, že úvěr nemůže dostat, že třetí osoba je v insolvenční, že úřední povolení nemůže být vydáno), lze v takovém případě **uvažovat o neplatnosti ujednání pro rozpor např. s dobrými mravy**

Pro ty, které nastaly později, kdy dlužník zmaří budoucí událost, na níž je plnění vázáno, pak při aplikaci § 549 odst. 2 o. z. platí, že podmínka se má za splněnou, tedy že budoucí událost nastala.

Řešení zkoumaných případů

73

Není-li zde specifické nepoctivé jednání stran v době uzavírání ujednání, **není ani jedna z dohod sama o sobě ve vztazích mezi podnikateli (tak tomu bylo i ve zkoumaných případech) v rozporu s dobrými mravy a tudíž neplatná.**

Následné jednání stran, které např. zmaří, aby předvídaná právní skutečnost nastala, lze posoudit podle obecné úpravy podmínek v § 549 odst. 2 občanského zákoníku. Tedy zmaří-li např. dlužník plnění od třetí osoby nebo poskytnutí úvěru, bude se mít skutečnost za nastalou a bude povinen plnit.

Ve specifických případech může jít o ujednání vůči věřiteli hrubě zneužívající a pak je třeba aplikovat úpravu § 1963.

Bude-li jen na vůli dlužníka, kdy dluh splní, lze uvažovat o § 1960.

Podle konkrétních okolností může jít o ujednání o podřízenosti pohledávek.

Nelze vyloučit ani další aplikaci konkrétních skutkových podstat.

Zkoumané případy

74

Jestliže by dlužník **nepožádal o úvěr, poskytl nepravdivé údaje nebo zmařil plnění ze strany třetí osoby** či splnění svého dluhu bance, potom (bylo-li takto jeho plnění vázáno) se **má za to, že budoucí nejistá událost nastala.**

K momentu, kdy bylo jasno, že budoucí událost nemůže nastat pro jednání dlužníka, se stane dluh splatným.

Ke stejnému závěru bylo možno dospět i v podmínkách obecného zákoníku občanského, i když i zde nebyly názory jednotné a řešení jednoduché.

Inspirace v zahraničí

75

Z římského práva vycházel v úpravě podmínek obecný zákoník občanský a jeho inspirace je v současné naší úpravě soukromého práva.

Ve Francii jsou **rozlišovány** situace, kdy naplnění budoucí události je **výlučně v moci dlužníka** a on ji zmaří, od situací, kdy na plnění dlužníka má **vliv jednání třetí osoby** (v našich podmínkách až tato osoba zaplatí dlužníku) či **objektivní okolnost** (až nabyde právní moci např. stavební povolení). Ty bez dalšího neznamenaají neplatnost ujednání.

Podmínka se jeví podle francouzské úpravy být **potestativní**, pokud naplnění smlouvy závisí na události, která může být vyvolána nebo jí může být zabráněno pouze (onou) stranou. Podmínka se naopak **nejeví být potestativní**, pokud její naplnění **závisí nejen na vůli strany** smlouvy, ale též na vůli třetí strany, či pokud závisí nejen na vůli smluvní strany, ale též na objektivních okolnostech, které mohou být předmětem soudního přezkumu.

Kdy korektiv dobrých mravů

76

Korektiv dobrých mravů je ale skutečně až ono ultima ratio, které by soudy měly aplikovat až **ve výjimečných případech** ke zmírnění či odstranění přílišné tvrdosti zákona v situaci, ve které by se přiznání uplatněného nároku jevilo krajně nespravedlivým.

Více výkladových alternativ – přednost má mít ta **nezakládající neplatnost ujednání**.

Lze sjednat smluvní pokutu za jakékoli porušení povinnosti ve smlouvě?

Původně rozpor v judikatuře:

23 Cdo 4281/2011: SP za porušení všech smluvních povinností podle obchodních podmínek – **neurčité**

32 Cdo 493/2011: SP za porušení jakéhokoli závazku vyplývajícího ze smlouvy – **určité**

Navazuje 29 Cdo 1374/2012, 23 ICdo 22/2015 - určité

Požadavek určitosti vymezení povinností utvrzených smluvní pokutou je naplněn nejen v případě, jsou-li utvrzované povinnosti výslovně jednotlivě individualizovány, nýbrž i v situaci, je-li smluvní pokuta sjednána pro případ porušení povinností, tvořících **ucelený a identifikovatelný soubor**, aniž by bylo případné porušení jednotlivých povinností ve smlouvě konkretizováno (32 Cdo 493/2011)

Jiná ujednání – smluvní pokuta?

78

Ujednání o povinnosti platit „storno“, „penále“, „sankci“

Rozhodující výklad projevu vůle

Penále (32 Cdo 2892/2008)

Storno (3 Cdon 1032/96)

Propadnutí rezervačního poplatku (33 Odo 744/2006)

Sankce (33 Odo 370/2004)

Co sleva, když zaplatí včas a propadná sleva, když zaplatí pozdě?

Sleva jako smluvní pokuta

79

v případě, kdy byla sjednána **sleva** o určitou částku pro případ včasného zaplacení faktury a následně byla **kvůli opožděnému** zaplacení faktury tato částka **dofakturována**, **jedná se o smluvní pokutu**, **nikoliv rozvazovací podmínku**, jejíž naplnění by rušilo původně sjednanou výši ceny (srov. NS 31 Cdo 2674/2014).

Obecná otázka

80

*Lze výkladem dospět k tomu, že i když strany **výslovně** zajistili závazek **zákonem řešeným** prostředkem, může jít o **jiný**, nikoli nepojmenovaný, **zákonem řešený** prostředek?*

Pohled judikatury

81

Judikatura naznačuje, že ano - 29 Odo 512/2002 - Skutečnost, že účastníci ve smlouvě **vedli zákonný termín (smluvní pokuta)** s odkazem na příslušná ustanovení právního předpisu, totiž sama o sobě **nevylučuje aplikaci ustanovení § 266** obchodního zákoníku a nemůže být důvodem pro to, aby soud při výkladu takového úkonu vyšel pouze z významu jeho jazykového vyjádření vyplývajícího z odkazované právní normy a nepřihlédl též k úmyslu jednajících osob resp. k dalším okolnostem.

Ujednání o smluvní pokutě

82

Vzniká na základě právního jednání – dvoustranného a konsensuálního.

X penále

Smluvní pokuta je samostatný nárok, má však rovněž akcesorickou povahu.

Podle judikatury bez existence hlavního (zajišťovaného) závazku nemůže platně vzniknout vedlejší (zajišťovací) závazek z dohody o smluvní pokutě.

Co sjednání SP k budoucímu závazku?

Důsledky odstoupení od hlavní smlouvy

83

Dojde-li ke zrušení smlouvy **odstoupením**, zaniká sice hlavní závazek (to je práva a povinnosti vyplývající ze smlouvy), jakož i vedlejší závazek sloužící k jeho zajištění, **nezaniká však nárok na smluvní pokutu, pokud vznikl ještě před odstoupením od smlouvy** (respektive před zrušením smlouvy).

Může jít i o nepojmenované zajištění

84

Kromě zajišťovacích prostředků upravených v obchodním zákoníku nebo občanském zákoníku z roku 1964 **mohou k zajištění závazků sloužit i jiná smluvní ujednání**, popř. modifikace jednotlivých zajišťovacích prostředků, vždy však za předpokladu jejich platnosti, zejména z hlediska § 37 a násl. obč. zák.

(23 Cdo 2239/2012 - propadná jistota, složená do soutěže o vítězný návrh na uzavření smlouvy)

Určení smluvní pokuty

85

- Konkrétní částkou
- Způsob určení (vazba na proměnnou veličinu, měnový kurs apod.)

Otázka: lze vázat i na běh času podle NOZ?

Historicky – polemika 90.léta (Z. Kovařík x B. Petr)

Judikatura např. NS 29 Cdo 969/99

Mělo by být prodlení řešeno jen úrokem z prodlení?

Určení smluvní pokuty - judikatura

86

Smluvní pokuta z ceny hlavní smlouvy (32 Odo 1172/2003)

SP z hrubého ročního příjmu zaměstnance bez uvedení roku – neurčité (23 Cdo 1242/2007)

SP procentem z ceny díla (Vrchní soud v Olomouci 7 Cmo 555/2000)

SP procentem, ale neurčitě z čeho (33 Cdo 3008/2009)

Určitost vymezení zajišťované povinnosti

87

V praxi je často dovozována celková neurčitost předmětu zajištění tím, že je **použito příliš obecného označení** nebo není následně vytvořena část smlouvy, s kterou ujednání o smluvní pokutě počítá (NS 2 Odo 90/97, kde neurčitým byl shledán i obrat **hrubé porušení smluvního vztahu**).

Neurčitost se může týkat i toho, že předmětná **povinnost uvedená** v ujednání o smluvní pokutě **není vůbec v primární smlouvě** uvedena (NS 32 Odo 1172/2003).

Povinnost **nemusí být specifikována ve všech detailech**, může ji konkretizovat i třetí osoba (srov. NS 32 Cdo 2556/2017, kde šlo o povinnost podrobit se auditu).

Co sjednané porušení „zjevně“ (srov. výklad § 588)

Jakou povinnost lze zajistit

88

Smluvní pokutou lze zajistit **jakoukoliv právní (smluvní nebo zákonnou) povinnost**, která se může týkat peněžitého nebo jiného plnění (33 Odo 96/2001).

Strany smlouvy tak mohou v rámci autonomie své vůle dohodnout i např. **povinnost spočívající v předložení výpisu z katastru nemovitostí** obsahující záznam o zřízení soudcovského zástavního práva a předpokládající spolupůsobení jiného subjektu než smluvních stran (28 Cdo 1687/2006; nikoli, jak uvedeno v podkladech, 32 Odo 441/2003).

Může být sjednána SP pro nesplnění zákonné povinnosti?

Lze sjednat SP vlastníkovi bytu bez jeho souhlasu společenstvím vlastníků jednotek?

Výše smluvní pokuty

89

Stará úprava – korektivy dobré mravy ObčZ 1964

Moderace ObchZ

NOZ: Moderace, spotřebitelé – nepřihlédne se

Nelze mechanicky převzít judikaturu korigující SP
dobrými mravy, ač i NOZ s nimi pracuje

(29 Odo 1204/2003, 33 Odo 890/2002, 33 Odo
438/2005)

Srov. 33 Cdo 5377/2017

Nárůst SP v důsledku prodlení

90

Nárůst výše SP ve vazbě na prodlení

Uplatnění není (bez dalšího) v rozporu s dobrými
mravy ani podle judikatury NS, ani historicky:

Srov. NS ze dne 11. 11. 1932, Rv I 1404/31

Vážný 12089/1932

Dnes: NS 32 Odo 588/2003, 32 Odo 1299/2006

Výklad kategorie dobrých mravů (III ÚS 649/05)

Přiměřenost SP ve vazbě na jiná zajištění

91

Nepřiměřená SP při sjednání úroku z prodlení

SP 1 mil., zajišťuje 1,1 mil., úrok z prodlení 16 % (33 Odo 753/2001)

Nepřiměřená SP při zajištění zástavním právem

SP 1/3 zajišťované částky, úroky 100 %, plus zást. právo (33 Odo 925/2004)

SP ve výši trojnásobku půjčené částky (33 Cdo 3072/2000)

Aktuálně – SP ve výši 16násobku nájmu (26 Cdo 5186/2017)

Limitace výše smluvní pokuty

92

Není zákonná limitace výše SP (x zákon o spotřebitelském úvěru č. 257/2016 Sb.)

Historicky byla - § 1336 OZO – u půjček nesměla převyšovat zákonné úroky z prodlení

§ 2051 – Moderace - přihlídnutí k hodnotě a významu zajišťované povinnosti; snížení až do výše škody vzniklé porušením povinnosti; k později vzniklé NŠ oprávněn do výše SP

-moderaci nelze dohodou vyloučit

-lze ale dohodnout jiný vztah k NŠ

Judikatura poměrně „široce rozevřela nůžky“ podle jednotlivých případů:

0,5 % denně v. 1 % denně (33 Odo 438/2005)

Výše smluvní pokuty

93

judikatura nestanovila při aplikaci dřívější úpravy soukromého práva **žádnou horní hranici**, za níž by byla smluvní pokuta automaticky nepřiměřená (NS 32 Cdo 1432/2010).

Vždy bude záležet na konkrétních okolnostech daného případu; to platí o smluvních pokutách jak jednorázových, tak opakovaných.

NS tak připouštěl, že i sazba (pouze) **0,1 %** dlužné částky denně může být za určitých okolností shledána nepřiměřenou (NS 29 Cdo 3667/2010, v daném případě ji za takovou však NS neshledal),

a naopak i **výše 1 %** z dlužné částky denně může být za určitých okolností shledána přiměřenou (srov. NS 21 Cdo 4956/2007, kde to činilo 87,76 Kč denně, srov. též 28 NS Cdo 3113/2007), dříve dokonce i 2 % (NS 33 Cdo 204/2001) či 3 % z dlužné částky denně (NS 30 Cdo 2247/99).

Výše smluvní pokuty

94

Z judikatury lze nicméně zobecnit, že otázky nad přiměřeností smluvní pokuty vznikají zpravidla u výše přesahující **0,5 %** dlužné částky denně [srov. např. NS 33 Cdo 1682/2007, v 32 Cdo 529/2011 však bylo 0,5 % shledáno nepřiměřenou výší,

z poslední doby se srovnávací argumentací o **úroku z prodlení ve výši 0,5 %** z dlužné částky denně srov. NS 33 Cdo 4985/2016,

srov. též II. ÚS 3194/18, navíc problematicky prolamující limity přezkumu nalézacích (nejen rozhodčích ale i soudních) rozhodnutí v exekuci]. Případná aplikovatelnost této judikatury nemusí být jednoznačná zejména v případech, kdy je smluvní pokuta vázaná na prodlení dlužníka. Půjde zejména o situace, kdy včasnost plnění bude zajišťována i smluveným **úrokem z prodlení (nově dispozitivní úprava podle § 1970)**. Přiměřenost smluvní pokuty bude tak posuzována i s přihlédnutím k dalšímu sjednanému zajištění či sankci.

Pravidla moderace

95

NS 31 Cdo 2707/2007

Možná příliš formálně rozlišující jednotlivé fáze

1. Soud nejprve posuzuje nepřiměřenost SP, volné uvážení soudu, okolnosti případu, „není vyloučeno“, aby již v této fázi soud přihlédl k významu a hodnotě zajišťované povinnosti, zákon mu to však neukládá.
2. Je-li výsledkem moderace – pak posouzení, v jakém rozsahu sníží; zde je soud povinen přihlédnout k hodnotě a významu zajišťované povinnosti.

31 Cdo 927/2016

96

Shrnutí:

K moderaci smluvní pokuty **nedochází s účinky ex nunc, nýbrž ex tunc**, k okamžiku ujednání o smluvní pokutě.

Je-li smluvní pokuta **nepřiměřená, nemůže jednostranným zápočtem dojít** v rozsahu její nepřiměřené výše k zániku pohledávky ze smluvní pokuty, ani k **zániku** pohledávky, proti níž je započítáváno.

Odepření výkonu práva pro rozpor se zásadami poctivého obchodního styku nebo s dobrými mravy je řešením **ultima ratio**, které lze použít k ochraně práv stran až tehdy, není-li namíste aplikovat konkrétní skutkové podstaty právních norem na otázku dopadající.

Moderace jen na návrh

97

Nelze moderovat SP po jejím zániku započtením (23 Cdo 3789/2011), překonáno 31 Cdo 927/2016

Nově moderace jen na návrh

X 32 Cdo 3171/2008, 32 Cdo 3853/2007 (R 73/2008) – i bez návrhu

§ 2051 speciální k § 577 (změna obsahu právního jednání)

Spotřebitel – SDEU C- 618/10 „Banco Español“

§ 1815 – nelze nahradit vůli stran a změnit ujednání smlouvy – soud SP nepřizná vůbec

Jak posuzovat smluvní pokutu nově v obchodních podmínkách?

I. ÚS 3512/11, z 11. 11. 2013

NS 32 ICdo 86/2015, z 28. 2. 2017 x nově v roce 2018 - srov. NS 33 ICdo 45/2017 (spotřebitelský test)

- Smluvní pokuta **zásadně** (tedy nikoli bezvýjimečně) **nemůže být součástí** tzv. všeobecných obchodních podmínek, jen toliko spotřebitelské smlouvy samotné (listiny, na niž spotřebitel připojuje svůj podpis)
- Pouhé umístění v obchodních podmínkách ale nepředstavuje nepřiměřenost ujednání
- Nová úprava – již nikoli písemná forma; má to vliv?
- Uplatní se závěry ÚS?

Liberace

99

Nově na objektivním principu x § 545 ObčZ 1964 – zavinění

Okolnosti porušení smluvní povinnosti bez významu x Srov. § 2913 odst. 2 – zproští povinnosti u NŠ – lze si dohodnout jinak

SP a úroky z prodlení

10
0

Úrok z prodlení – nově dispozitivní - § 1970

X

§ 517 odst. 2 ObčZ 1964 – podle judikatury (dle mého názoru nesprávné) kogentní (33 Odo 1117/2003 – R 26/2006)

Jak nahlížet na kumulaci sankcí?

Je možno pro prodlení sjednat obě sankce?

Kumulace SP a úroků z prodlení

10
1

Kumulace úroků z prodlení a SP je přípustná
(33 Odo 47/2002)

Kumulaci úroků z prodlení a SP si lze dohodou vyloučit
(23 Cdo 1599/2010)

Úrok z prodlení v přeshraničních závazcích

10
2

Přeshraniční kupní smlouva podle Vídeňské úmluvy (zde typický obchod Slovensko – ČR)

Otázky postoupení pohledávky z takové smlouvy, jednostranného započtení a úroku z prodlení představují tzv. mezeru v aplikaci Vídeňské úmluvy. **Rozhodné právo se proto určí podle kolizních norem obsažených v nařízení Řím I.** (23 Cdo 427/2017, ze dne 29. 1. 2019)

Cílem čl. 12 je **podřídít v co největší možné míře celé závazkové vztahy jednomu právnímu řádu – obligačnímu statutu**. Na určení rozhodného práva v otázce posouzení úroků z prodlení se proto aplikuje čl. 12 odst. 1 písm. c) nařízení Řím I. [shodně MAGNUS U., MANKOWSKI P., Rome I Regulation (European Commentaries on Private International Law), 2017, s. 720 a 729

Zjišťování úvěryšchopnosti

Povinnost posoudit úvěryšchopnost je **objektivní, bez ohledu na vůli spotřebitele**, věřitel se nesmí bez dalšího spolehnout jen na informace poskytnuté spotřebitelem (NSS sp. zn. 1 As 30/2015),

Věřitel může zohlednit dříve získané znalosti; v závislosti na okolnostech každého jednotlivého případu se poskytovatel úvěru může buď spokojit s informacemi, které **mu poskytne spotřebitel, anebo** může dospět k názoru, že je nezbytné, aby tyto informace byly potvrzeny **pomocí dalších údajů** (SDEU C-449/13 CA Consumer Finance)

Důsledky nezjišťování

SDEU C-449/13 CA Consumer Finance:

důkazní břemeno ohledně toho, že věřitel porušil povinnost posouzení úvěryšchopnosti, **nesmí nést spotřebitel**

SDEU C-565/12 LCL Le Crédit Lyonnais:

sankce - **odrazující účinek**, měla by zhoršit postavení věřitele

Důsledky nezjišťování

Úprava z. č. 145/2010 Sb. - § 9 doplněn zákonem č. 43/2013 o důsledky neplatnosti.

Podle obč. zák. z roku 1964 – absolutní neplatnost?

Podle o. z. z roku 2012 různé výklady

L. Vacek – Komentář k zákonu W. Kluwer – relativní neplatnost

X srov. judikatura SD EU, závěry ÚS je-li možný výklad pro spotřebitele příznivější

z. č. 257/2016 Sb. – neplatnost (§ 87), ale na návrh..

Důsledky nezjišťování

Chráněné zájmy:

Ochrana spotřebitele před přijetím nepřiměřených závazků

Ochrana předchozích věřitelů před znehodnocením jejich pohledávek

Ochrana společnosti před nežádoucími důsledky insolvencí spotřebitelů

Je třeba na nich bezvýhradně trvat?

Zjevný rozpor s veřejným pořádkem podle § 588?

Tedy absolutní neplatnost?

Předběžná otázka k SD EU? (C-679/18)

Evropská úprava

10
7

Dne 1. 12. 2016 vstoupil v účinnost nový zákon o spotřebitelském úvěru č. 257/2016 Sb. jeho prostřednictvím transponovány dvě evropské směrnice:

1. směrnice EP a Rady 2008/48/ES o smlouvách o spotřebitelském úvěru („CCD“), která je v režimu maximální harmonizace (čl. 22 odst. 1),¹ a
2. směrnice EP a Rady 2014/17/EU o smlouvách o spotřebitelském úvěru na nemovitosti určené k bydlení („MCD“), která je v režimu minimální harmonizace (čl. 2 odst. 1).

III. ÚS 4129/18

10
8

ve věci exekuce vedené na základě rozhodčího nálezu.

Obecné soudy mají zkoumat, zda poskytovatel úvěru před uzavřením úvěrové smlouvy posoudil schopnost spotřebitele úvěr splácet (jeho úvěruschopnost). Nedošlo-li k tomu, bylo by možné hodnotit úvěrovou smlouvu jako rozpornou s dobrými mravy "a proto by byla **neplatná i na [úvěrovou smlouvu] navazující rozhodčí smlouva a nebyla by dána pravomoc rozhodce a byl by tu dán důvod pro zastavení exekuce** podle § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř." (body 20-21).

Důsledky neschopnosti splácet úvěr se netýkají jen dlužníka (spotřebitele), ale dotýkají se společnosti jako celku, neboť na tu mají vliv důsledky dlužníkovy předlužení a případné insolvence. Do veřejné sociální sítě pak spadne často nejen dlužník, ale většinou i osoby na něm závislé, dojde k porušení rodinných a sociálních vztahů" (bod 18). Posouzení, "zda je reálné splacení dluhu, je přece celkem výchozí zásada, kterou by jako obecný princip měly soudy vzít v úvahu bez ohledu na to, zda je v nějakém zákoně výslovně zakotven, anebo nikoli" (bod 21).

II.ÚS 3194/18

10
9

existuje maximální ústavně přípustná výše úroků z prodlení. Ústavní soud se sice v nálezech sp. zn. I. ÚS 523/07 a sp. zn. I. ÚS 728/10 nevyjádřil k otázce, jak stanovit tuto hranici obecně, nicméně dovodil, že výše úroků z prodlení sjednaná v obou odkazovaných případech ve shodné výši 0,5 % denně byla již za touto hranicí.

Jinak řečeno, úroky z prodlení ve výši 0,5 % denně (182,5 % ročně) a vyšší jsou již ústavně neakceptovatelné podle nálezu sp. zn. I. ÚS 523/07 a sp. zn. I. ÚS 728/10, dokud nedojde k zásadní změně ekonomických poměrů nebo nebude formulován jiný způsob vyjádření nejvyšší ústavně přípustné výše úroků z prodlení. Naopak **úroky z prodlení, jejich výše nepřekračuje pravidla dle § 122 zákona o spotřebitelském úvěru** pro platby související s prodlením, jsou v mezích ústavnosti. V těchto mezích je v první řadě na obecných soudech, aby formulovaly konkrétní test pro posouzení ústavnosti úroků. Přitom není vyloučeno, aby vycházely z judikatury Nejvyššího soudu pro posuzování úroků v nalézacím řízení (viz např. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 1484/2004 ze dne 15. 12. 2004), není-li v rozporu s výše uvedenými principy vyplývajícími z judikatury Ústavního soudu

II.ÚS 3194/18

11
0

V předmětném řízení byla projednávána otázka zastavení exekuce vedené pro dlužnou částku ve výši 25.000,- Kč s úroky z prodlení ve výši 1 % denně z dlužné částky od 2. května 2009 do zaplacení. Dle tvrzení stěžovatele měla ke dni podání ústavní stížnosti výše úroků z prodlení činit částku přesahující 900.000,- Kč.

Ústavní soud uzavřel, že **obecné soudy v exekučním řízení mají v rámci soudní ochrany ve smyslu Listiny základních práv a svobod povinnost zabývat se zásadními vadami exekučního titulu a exekuční řízení zastavit podle ust. § 268 odst. 1 písm. h) zákona č.99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen „o. s. ř.“), a to v případech, kdy výkon rozhodnutí vede ke zjevné nespravedlnosti, nebo kdy je v rozporu s principy právního státu.**

Ve vztahu ke konkrétnímu případu Ústavní soud pak uvedl, že **důvodem pro zastavení exekuce podle ust. § 268 odst. 1 písm. h) ve spojení s § 268 odst. 4 o. s. ř. je sjednání a uplatnění práva na úroky z prodlení ve zcela nepřiměřené (neústavní) výši, které představuje zneužití práva nepoživající právní ochranu, a které zakládá zjevnou nespravedlnost, neboť taková výše úroků z prodlení neodpovídá jejich přiměřenému sankčnímu a motivačnímu významu.** V takovém případě je dle Ústavního soudu třeba, aby obecné soudy poskytly povinnému a jeho majetku soudní ochranu[2], a zajistily tak spravedlivou rovnováhu při ochraně majetkové sféry dlužníka i věřitele.

§ 1972 – neúčinnost ujednání o úroku z prodlení

11
1

Zákon předpokládá na mnoha místech soudní zásah do ujednání stran

Může jít o zvýšení plnění, zrušení smlouvy a vypořádání stran apod.

Srov. změnu okolností § 1766, šňěrovací smlouvy § 2000, neúčinnost ujednání o úroku z prodlení § 1972

Otázky spojené se zákonnými zásahy soudu do autonomie vůle

11
2

Může soud řešit jako otázku předběžnou v řízení o plnění?

Půjde o konstitutivní rozhodnutí?

Vznese-li jako vzájemný návrh, je to důvod k vyloučení?

Může soud přerušit řízení o plnění do skončení řízení o zrušení smlouvy?

Jak by měl vypadat žalobní petit a výrok?

Rozdíly SP a úroku z prodlení

11
3

1. **SP je samostatným nárokem** a strany si ji musejí sjednat, **úrok z prodlení příslušenství pohledávky** (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. ledna 1999, sp. zn. 29 Cdo 2495/98).
2. Rozdílný běh promlčecí doby. Smluvní pokuta je samostatným nárokem, každým dnem prodlení nové právo na další část smluvní pokuty a **promlčecí doba běží pro každou dílčí část smluvní pokuty zvlášť** (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. října 2002, sp. zn. 29 Odo 847/2001). **Pro úroky z prodlení** -povinnost platit úroky z prodlení se splněním úvěru nebo jiného dluhu (závazku) nevzniká samostatně (nově) za každý den trvání prodlení, ale **jednorázově v den, kterým se dlužník ocitl v prodlení** se splněním tohoto závazku; tímto dnem počíná u tohoto práva běžet promlčecí doba a jejím uplynutím se právo promlčí „jako celek“ (srov. rozsudek ze dne 31. srpna 2006, sp. zn. 21 Cdo 3173/2005).

Rozdíly SP a úroku z prodlení

11
4

3. **Smluvní pokuta není ani opětuující se dávkou**, kterou by bylo možné věřiteli soudním rozhodnutím **přiznat i do budoucna** (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. února 2007, sp. zn. 21 Cdo 681/2006).
4. Je-li dlužník v prodlení se zaplacením smluvní pokuty, může **ze smluvní pokuty**, s níž je dlužník v prodlení, věřitel **požadovat úrok z prodlení** (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. března 2003, sp. zn. 33 Odo 105/2003).
5. Ve vztahu **k náhradě škody** se na ni **úrok z prodlení jen započítává** (§ 1971).

Rozdíly SP a úroku z prodlení

11
5

6. **Placení úroků z prodlení** může být konkludentním **uznáním** dluhu (§ 2054 o. z.).
7. Pro úroky z prodlení je stanovena **podpůrná zákonná sazba**.
8. **Moderace** příliš vysoké sazby se u smluvní pokuty řídí § 2051 o. z., zatímco **u úroků zvlášť upravena není**.
9. Úroky z prodlení lze oproti smluvní pokutě při příliš **nízké sazbě** soudem upravit (§ 1972 o. z.).

Splatnost smluvní pokuty

11
6

Rozhodné ujednání stran
Relativně samostatné právo

§ 1958 – neujednají-li si strany, kdy má dlužník splnit dluh, může věřitel požadovat plnění ihned a dlužník je poté povinen splnit bez zbytečného odkladu.

Porušení povinnosti – právo na zaplacení smluvní pokuty x splatnost

Procesní souvislosti

11
7

Soudní poplatek – z kapitalizované částky, požaduje-li do budoucna – z pětinásobku ročního plnění

Nemožnost přiznat SP do budoucna, nejde o opětuující se plnění (26 Cdo 4503/2009)

Soud tak SP přizná ke dni rozhodnutí

(23 Cdo 4799/2010, 23 Cdo 5280/2009)

Uplatnění SP a nárok ze smlouvy – vztah platebního rozkazu a výzvy podle § 114b OSŘ (23 Cdo 4311/2011)

Jiná vybraná „zajištění závazku“

11
8

záloha (§ 1807 NOZ)

- plnění před uzavřením smlouvy
- použije se na plnění závazku
- domněnka zálohy

závdavek (§ 1808 NOZ)

- při uzavření smlouvy
- potvrzení uzavření smlouvy
- jistota pro případ neplnění dluhu

Zajišťovací převod práva (§ 2040)

11
9

převod s rozvazovací podmínkou = dispozitivní právní úprava

možný fiduciární převod i převod s povinností odstoupit od smlouvy

zápis do veřejného seznamu

prodlení - nepodmíněný převod

povinnost vypořádat podstatný rozdíl při zřejmém převýšení (DZ převýšení o 10%)

Uznání dluhu

12
0

Se smluvní pokutou řazeno mezi utvrzení dluhu

Inspirace v obchodním zákoníku (§ 323 ObchZ)

Žádný příslib plnění

Žádné zkoumání, zda je dluh promlčený či ne

Konkludentní uznání dluhu (zaplacení úroku, částečné plnění)

x účinky vůči ručiteli jen s jeho souhlasem

Aktuální výkladové problémy

12

1

Smluvní pokuta v rozhodčím řízení

Smluvní pokuta předmětem postoupení pohledávky

Smluvní pokuta splatná ve vazbě na plnění třetí osoby

Smluvní pokuta v exekuci

Smluvní pokuta v bagatelních závazcích

Postoupení pohledávky např. i ze smluvní pokuty – význam notifikace

Může dlužník v soudním řízení namítat neplatnost smlouvy o postoupení pohledávky?

NS 31 Cdo 1328/2007 (R 61/2010):

Námitka neplatnosti postupní smlouvy s výjimkou případů uvedených v § 525 obč. zák., eventuálně případů, ve kterých by dlužník prokázal, že postoupení pohledávky mělo za následek změnu (zhoršení) jeho právního postavení, **dlužníkovi vůči postupníku nepřísluší.**

Otázku, zda pohledávka byla skutečně postoupena a zda postoupení bylo platné, lze řešit jen ve sporu **mezi postoupitelem a postupníkem.**

Neplatnost postupní smlouvy

NS 29 Cdo 1277/2007:

Oznámil-li věřitel postoupení dlužníkovi, **nemohla ani případná neplatnost** postupní smlouvy vést k závěru, že původní žalobkyně proto nebyla ve sporu **aktivně věcně legitimována**.

I.ÚS 2276/08:

Opomenutí skutečností rozhodných z hlediska hmotného práva vede k porušení práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst.1 Listiny. Takové opomenutí může představovat skutečnost, že se obecné soudy zabývají otázkou platnosti smlouvy o postoupení pohledávky, když **správně mají posuzovat, zda platným úkonem bylo oznámení** postupitele dlužníkovi o postoupení pohledávky.

Důsledky výkladu

Závěry dosavadní judikatury tak vychází z výkladu § 526 odst. 2 obč. zák. a lze je shrnout takto:

zákonné východisko: nemůžeš se dlužníku dožadovat prokázání smlouvy o postoupení,

judikatura: tedy nemůžeš dlužníku ani namítat neplatnost postupní smlouvy před soudem,

tedy obecný soude nezkoumej možnou neplatnost či neexistenci postupní smlouvy

Důsledky výkladu

tedy dlužníku máš po oznámení nejen právo ale i povinnost plnit postupníkovi,

tedy postupníkovi máš vymahatelné právo a jsi aktivně legitimován proti dlužníkovi

Oznámení postupitelem tak samo o sobě podle judikatury zakládá aktivní legitimaci postupníka proti dlužníku.

Uplatní se tento závěr do budoucna?

Důsledky výkladu

V soudním přezkumu rozhodnutí potom nakonec dochází i k tomu, že soudy vyslovují, zůstaneme-li v této rovině vyznění:

„jestliže jsi zkoumal, soude nižšího stupně, postupní smlouvu a vzhledem k její neplatnosti či neexistenci jsi postupníkovi zamítl žalobu, nepostupovals správně, tvé rozhodnutí je nutné změnit či zrušit“ (srov. např. NS 33 Cdo 4148/2014 nebo NS 23 Cdo 5458/2015).

§ 107a o. s. ř. – postoupení pohledávky

Navrhne-li žalující postupitel vstup postupníka do řízení podle § 107a o. s. ř., co musí doložit?

29 Cdo 901/2012:

Oznámení o postoupení pohledávky **nepostačuje** pro účely ustanovení § 107a o. s. ř. Má-li být právní skutečností, s níž právní předpisy spojují převod práva nebo povinnosti ve smyslu § 107a odst. 1 o.s.ř., postoupení pohledávky, o niž v řízení jde, je žalobce podle ustanovení § 107a odst. 2 o. s. ř. povinen k prokázání této právní skutečnosti **předložit smlouvu** o postoupení pohledávky.

x Změna judikatury:

R 21/2018 (NS 23 Cdo 1878/2015)

Právní skutečností, s níž právní předpisy (ObčZ 1964) podle § 107a o. s. ř. spojují převod nebo přechod práva nebo povinnosti účastníka řízení, o něž v řízení jde, je v případě postoupení pohledávky smlouva o postoupení pohledávky, není-li postoupení pohledávky oznámeno postupitelem dlužníkovi; **k postupu podle § 107a odst. 2 o. s. ř. však postačí oznámení postoupení postupitelem.**

Jak podle nového občanského zákoníku?

Může soud zkoumat platnost postupní smlouvy po 1. 1. 2014?
V hmotněprávních i procesních souvislostech?

(srov. § 526 odst. 2 obč. zák. x § 1882 o. z.)

Má-li se aplikovat nadále R 61/2010 a jen pouhé oznámení postupitelem u neplatné postupní smlouvy zakládá aktivní legitimaci postupníka proti dlužníkovi, **je třeba odpovědět na otázku, jakou právní povahu nárok má, jde o právo vlastní či právo cizí, a jestli právo cizí, jaké tedy?**

Jak podle nového občanského zákoníku?

Nemožnost dlužníka domáhat se podle § 526 odst. 2 obč. zák. prokázání smlouvy o postoupení pohledávky byla významná pro to, **aby dlužník věděl, komu může plnit** s účinky zániku jeho dluhu.

Dlužník, který se dovolává smlouvy o postoupení pohledávky v soudním řízení s tím, že je neplatná, nebo vůbec neexistuje, se nedožaduje jejího prokázání, ale **využívá možnosti procesní obrany** zpochybňující aktivní věcnou legitimaci žalujícího postupníka poukazující na to, že není jeho věřitelem.

(srov. Právní rozhledy č. 23-24/2017)

Přechodná ustanovení

- Pohledávka vznikla v roce 2013, postoupena smlouvou v roce 2016, kterou úpravou se řídí postupní smlouva?
- § 3028 odst. 3 o. z.
- Doktrína zdůrazňuje principy: legitimní očekávání a ochrana důvěry
- Obecná otázka - Jak posuzovat změnu závazků?
- Několik výkladových směrů (srov. komentáře k o. z. - C. H. Beck, Leges, Wolters Kluwer)

Práva a povinnosti z něho vzniklé (§ 3028 odst. 3)

- § 3028 odst. 3 o. z.
- Podobně jako § 763 obch. zák.
- Uplatní se judikatura?
- Daná právní úprava je rozhodující i pro určení vzniklých práv a povinností. Určená právní úprava bude rozhodující i pro změnu či zánik závazku (NS 29 Odo 741/2005).
- Stejná právní úprava se proto použije pro změnu závazku, tedy i úpravu **postoupení pohledávky**, pro splnění dluhu, započtení dluhu (NS 32 Odo 585/2005, Rc 50/2007), uznání dluhu (NS 32 Odo 964/2003), narovnání (NS 32 Odo 976/2003), promlčení (NS 20 Cdo 3469/2006).
- Závazek si nese svůj právní řád až do okamžiku zániku nebo dohody o použití nové právní úpravy.

Postoupení pohledávky

Zde zřejmě nutno rozlišovat:

- Vztah dlužník v. věřitel (starou úpravou) – 23 Cdo 1878/2015
- Vztah postupitel v. postupník (novou úpravou?) – dosud judikaturou neřešeno

Dohoda o zákazu postoupení

- § 525 obč. zák. – NS R 7/2007 - porušení zákazu postoupení znamená absolutní neplatnost
- § 1881 o. z. – postoupit lze pohledávku, kterou lze zcizit, pokud to ujednání dlužníka a věřitele nevylučuje

Různé pohledy v literatuře – různé stupně

- Neplatnost relativní – Eliáš, Remeš
- Neplatnost absolutní – Handlar, Zvára
- Platné ujednání – Bezouška (inter partes)

Bezdůvodné obohacení z neplatné postupní smlouvy

23 Cdo 2364/2015:

V případě neplatné smlouvy o postoupení pohledávky jsou si strany povinny vrátit vše, co podle ní plnily. Postupitel cenu zaplacenou za postoupení pohledávky, postupník právo na zaplacení postupované pohledávky. Plnil-li již dlužník na postupovanou pohledávku poté, kdy mu bylo postoupení oznámeno postupitelem nebo prokázáno postupníkem, zanikl jeho závazek plnit a **i v případě neplatné postupní smlouvy tak nejde o plnění dlužníka bez právního důvodu. Postupník je potom povinen poskytnout postupiteli, co mu bylo podle postupní smlouvy plněno, tedy plnění dlužníka na pohledávku.**

Žaloba z neplatné úvěrové smlouvy po postoupení pohledávky

31 Cdo 678/2009:

Na postupníka může přejít postoupená pohledávka z bezdůvodného obohacení, i když ji účastníci v postupní smlouvě kvalifikovali jako pohledávku vyplývající ze smlouvy o půjčce.

Smlouva o úvěru – co vše je smluvní pokuta?

Žalobce požaduje:

- **jistina** – 20.000 Kč
- **úrok** – 8.000 Kč
- **poplatek za uzavření smlouvy** – 3.000 Kč
- **administrativní poplatek** – 2.000 Kč
- **náklady na vyhodnocení** – 1.000 Kč
- **inkasní poplatek** - 2.500 Kč
- **poplatek za vymáhání** – 5.000 Kč
- **smluvní pokuta** – 0,1 % denně (sjednána 0,5 % denně)
- **úrok z prodlení** – 0,1 % denně (sjednán 0,25 % denně)

Možný výkladový postup

1. Právní kvalifikace jednotlivých ujednání podle konkrétních skutkových podstat právních norem
2. Posouzení, která ujednání mají stejnou/obdobnou povahu a je třeba je hodnotit kumulativně
3. Vyjasnění si korektivů platnosti, přiměřenosti a dalších pro posouzení
4. Test podle zákonných kritérií

Jde tak o posouzení, co je:

1. úrok z úvěru
2. poplatek „v pravém slova smyslu“
3. smluvní pokuta (sankce)
4. náhrada škody
5. úrok z prodlení

Jaké korektivy a kdy?

1. § 1813, § 1815 ve spojení s § 1792
2. § 1813, § 1815 ve spojení s § 577
3. § 1800 odst. 2 ve spojení s § 1792
4. § 1800 odst. 2 ve spojení s § 577
5. § 553 a § 1753
6. Nesprávné uvedení RPSN
7. Dobré mravy § 580 a § 588
8. Lichva § 1796
9. Neúměrné zkrácení § 1793
10. § 433, § 1792 odst. 2, nekalá obch. praktika

Jak posoudit ?

Možné výklady:

Poplatek za uzavření smlouvy – cena peněz?, úrok?, § 2392 odst. 1?, snížení přes § 1800 odst. 2 a § 577? Nebo § 1793 – neúměrné zkrácení? § 1796 - v tísni? Lichva? Neplatnost? Nebo platné ujednání?

Pokuta ze nevrácení – smluvní pokuta?

Poplatek za vymáhání – příslušenství § 513?, dohoda o paušalizované náhradě škody, smluvní pokuta? Moderace (lze aplikovat principy podle 31 Cdo 2707/2007) x Spotřebitel – nelze moderovat (srov. rozhodnutí SD EU ze dne 14. června 2012, C – 618/10 – možnost soudu zneužívající klauzuli neuplatnit, ne měnit její obsah, srov. § 1815)

Úrok z prodlení – platné nebo neplatné? Snížení nebo podle nařízení vlády?

Výklad pro spotřebitele příznivější a zkoumat z úřední povinnosti

I. ÚS 2063/17, ze dne 23. 11. 2017 : **Při interpretaci a aplikaci zákonných ustanovení**, která upravují spotřebitelské vztahy, musí obecné soudy respektovat ústavní princip ochrany slabší strany, plynoucí z principu rovnosti vyjádřeného v čl. 1 Listiny základních práv a svobod a zahrnující i princip ochrany spotřebitele, a promítnout jej do svých úvah a posouzení. Připouští-li pak zákonná ustanovení **vícero možných výkladových řešení**, je ústavně konformní takový výklad, který je **pro spotřebitele nejpříznivější**.

Radlinger a Radlingerová proti FINWAY, C-377/14, ze dne 21. 4. 2016: **Nelze spotřebitele efektivně chránit, hodnotil-li by vnitrostátní soud smlouvu nikoli z moci úřední.**

Určitě a srozumitelně

§ 1813 nutno odlišovat od

§ 553 – nejde vůbec o právní jednání (přes výklad)

Nelze vůbec zjistit jeho obsah – zdánlivé jednání, nepřihlíží se

§ 1753 – neúčinnost překvapivých ujednání obchodních podmínek, nepřijala-li je strana výslovně (hodnotí se nejen obsah, ale i způsob vyjádření) – nepřihlíží se

§ 1813

Zakázané ujednání – v rozporu s požadavkem **přiměřenosti** zakládající **významnou nerovnováhu** práv nebo povinností v neprospěch spotřebitele

Nejsou zakázána - ujednání o **předmětu plnění** nebo **ceně**, pokud jsou spotřebiteli poskytnuty **jasným a srozumitelným** způsobem

§ 1813

Určité a srozumitelné ujednání o ceně – nepodléhá
přezkumu (Cpjn 203/2013, III. ÚS 3725/13)

Nejasně či nesrozumitelně – **testovat i cenu**

Nejasné či nesrozumitelné – **nejen gramaticky, ale i
ekonomicky**

Soudní dvůr EU

Árpad Kásler, Hajnalka Káslerné Rábai v. OTP
Jelzálogbank Zrt, C-26/13, ze dne 30. 4. 2014

Bogdan Matei, Ioana Ofelia Matei v. SC Volksbank
România SA, C-143/13, ze dne 26. 2. 2015

Soudní dvůr EU

...aby informovaný spotřebitel **mohl** na základě jasných a srozumitelných kritérií předvídat **ekonomické důsledky**, které z toho pro něj plynou (rozsudek Kásler a Káslerné Rábai)

Soudní dvůr EU

I **kdyby** předkládající **soud** musel s přihlédnutím k poznatkům poskytnutým Soudním dvorem v odpovědi na položenou otázku dospět k závěru, že dotyčné **klauzule jsou součástí hlavního předmětu smlouvy**, nebo že jsou napadeny s ohledem na přiměřenost ceny nebo odměny, nemění to nic na tom, že tyto klauzule **musí být v každém případě předmětem posouzení jejich případného zneužívajícího charakteru**, pokud by bylo nutné konstatovat, což přísluší ověřit také předkládajícímu soudu, že **nejsou sepsány jasným a srozumitelným jazykem** (v tomto smyslu viz rozsudek Kásler a Káslerné Rábai, bod 61)

Skrytý úrok – jasně a srozumitelně?

Je stanovena cena určitě a srozumitelně, jestliže RPSN je uváděna 51 %, ale s povinnými poplatky činí 191 % ?

Radlinger a Radlingerová proti FINWAY, C-377/14, ze dne 21. 4. 2016: **soud z moci úřední posuzuje RPSN** – nesplnění informačních povinností podle směrnice 2008/48/ES. **Celková výše úvěru** a částka čerpání úvěru označují celkovou částku, která byla dána k dispozici spotřebiteli, což **vylučuje částky, které si poskytovatel úvěru účtuje na úhradu nákladů** souvisejících s dotčeným úvěrem a které nejsou tomuto spotřebiteli reálně vyplaceny.

Nelze efektivně spotřebitele chránit, hodnotil-li by vnitrostátní soud nikoli z moci úřední.

RPSN podle z. č. 145/2010

32 Cdo 4838/2015 ze dne 12.7.2016:

Informační povinnost podle § 6 odst. 1 z. č. 145/2010 Sb. věřitel splní pouze **úplným a správným uvedením** všech údajů vyžadovaných zákonem; uvede-li nesprávně (např. omylem, početní chybou), povinnost nesplní.

Platí i pro roční procentní sazbu nákladů na spotřebitelský úvěr (srov. § 6 odst. 1, příloha č. 3 odst. 1 písm. f/).

X **úročen ve výši diskontní sazby** platné v době uzavření smlouvy uveřejněné ČNB

RPSN podle z. č. 257/2016

Výpočet časové ceny peněz **zohledňující všechny náklady na úvěr (poplatky, úroky)**, pokud spotřebitel splácí řádně (nezahrnuje úrok z prodlení ani smluvní pokuty) – srov. § 3 a § 133

$$\sum_{k=1}^m C_k (1+X)^{-t_k} = \sum_{l=1}^{m'} D_l (1+X)^{-s_l}$$

Srov. „kalkulačku“ na stránkách Evropské komise

Důsledky

§ 110 odst. 1 až 3

- neuvede vůbec: repo sazba
- uvede nesprávně nižší:

Obsahuje-li smlouva o spotřebitelském úvěru informaci o roční procentní sazbě nákladů, která je nižší, než odpovídá skutečnosti, **snižuje se** zápůjční úroková sazba a celková částka, kterou má spotřebitel zaplatit, tak, aby odpovídaly roční procentní sazbě nákladů **uvedené ve smlouvě** o spotřebitelském úvěru.

Tedy podle RPSN (bez poplatků?)

Zjišťování úvěryšchopnosti

Povinnost posoudit úvěryšchopnost je **objektivní, bez ohledu na vůli spotřebitele**, věřitel se nesmí bez dalšího spolehnout jen na informace poskytnuté spotřebitelem (NSS sp. zn. 1 As 30/2015).

Věřitel může zohlednit dříve získané znalosti; v závislosti na okolnostech každého jednotlivého případu se poskytovatel úvěru může buď spokojit s informacemi, které **mu poskytne spotřebitel, anebo** může dospět k názoru, že je nezbytné, aby tyto informace byly potvrzeny **pomocí dalších údajů** (SDEU C-449/13 CA Consumer Finance).

Důsledky nezjišťování

SDEU C-449/13 CA Consumer Finance:

důkazní břemeno ohledně toho, že věřitel porušil povinnost posouzení úvěryšchopnosti, **nesmí nést spotřebitel**

SDEU C-565/12 LCL Le Crédit Lyonnais:

sankce - **odrazující účinek**, měla by zhoršit postavení věřitele

Důsledky nezjišťování

Úprava z. č. 145/2010 Sb. - § 9 doplněn zákonem č. 43/2013 o důsledcích neplatnosti

Podle obč. zák. z roku 1964 – absolutní neplatnost?

Podle o. z. z roku 2012 různé výklady

L. Vacek – Komentář k zákonu W. Kluwer – relativní neplatnost

X srov. judikatura SD EU, závěry ÚS, je-li možný výklad pro spotřebitele příznivější

z. č. 257/2016 Sb. – neplatnost (§ 87), ale na návrh

Důsledky nezjišťování

Chráněné zájmy:

- Ochrana spotřebitele před přijetím nepřiměřených závazků
- Ochrana předchozích věřitelů před znehodnocením jejich pohledávek
- Ochrana společnosti před nežádoucími důsledky insolventy spotřebitelů

Je třeba na nich bezvýhradně trvat?

Zjevný rozpor s veřejným pořádkem podle § 588?

Tedy absolutní neplatnost?

Předběžná otázka k SD EU?

Výše úroku

I.ÚS 199/11: Výše úroku za poskytnuté peněžní prostředky musí být přiměřená a nesmí být v rozporu s dobrými mravy. Zákaz zneužití práva.

Nemůže být poskytnuta ochrana subjektu, který svého práva zneužívá na úkor slabší smluvní strany.

21 Cdo 1484/2004 a 33 Odo 236/2005: V rozporu s dobrými mravy je zpravidla taková výše úroků, která **podstatně přesahuje úrokovou míru** v době sjednání obvyklou, stanovenou zejména s přihlédnutím k nejvyšším úrokovým sazbám uplatňovaným bankami při poskytování úvěrů nebo půjček. Konkrétní zjištění, **zda a kolikanásobně převyšuje** výše úroků horní hranici obvyklé úrokové míry – **přesahuje podstatným způsobem**.

RPSN 190 % x ARAD ČNB např. duben 2015, 13,92 %

Podstatným způsobem převyšuje?

§ 1792 – úplata za plnění

Není-li ujednána výše úplaty, platí, že úplata byla ujednána ve výši obvyklé v době a místě uzavření smlouvy; nepodaří-li se určit, určí soud s přihlédnutím k obsahu smlouvy, povaze plnění a zvyklostem.

ARAD ČNB?

Z aktuální judikatury

NS 33 Cdo 2335/2016, z 19. 4. 2017 –
k jednostranné změně ceny v. poplatky

NS 33 Cdo 282/2016, z 24. 8. 2017:

Odkazem na sazebník požadavek určitosti sjednání výše, popř. způsobu určení výše poplatku naplněn není. Z obsahu smlouvy a obchodních podmínek se nepodává, že žalovaní byli při uzavírání smlouvy se sazebníkem seznámeni a že se stal součástí smlouvy (tak jako tomu bylo v případě obchodních podmínek).

Další korektivy

- Lichva - § 1796
- Relativní neplatnost
- Zneužití tísně, nezkušenosti, rozumové slabosti, rozrušení nebo lehkomyšlnosti
- Hrubý nepoměr majetkové hodnoty k vzájemnému plnění
- Srov. § 218 trestního zákoníku
- I. ÚS 3308/16, ze dne 19.1.2017
 - Soud má posoudit kontraktační fázi, stádia po podpisu smlouvy, nikoli jak se dlužník dostal do špatné finanční situace a jaká byla jeho platební morálka x jak uzavření smlouvy vnímal, zneužití obtíží k prosazení podmínek přičítících se zásadám férovosti

Podnikatel vs. spotřebitel

- V úvahu přichází § 1800 odst. 2 ve spojení s § 1792 u adhezních smluv
- § 433 zneužití postavení odborníka či hospodářské postavení k využití závislosti slabší strany – zřejmá a nedůvodná nerovnováha ve vzájemných právech a povinnostech stran
- Cenové předpisy (§ 1792 odst. 2)
- Neúměrné zkrácení (§ 1793)
- Nekalá obchodní praktika – porušení pravidel hospodářské soutěže

Závěrem...

16
2

- Lze moderovat smluvní pokutu po zápočtu?
- Lze sjednat smluvní pokutu ve prospěch třetí osoby nebo zavázat třetí osobu ze smluvní pokuty?
- Lze sjednat smluvní pokutu pro případ výpovědi či odstoupení od smlouvy?
- Lze sjednat smluvní pokutu ve výši 0,5 % denně?
- Lze sjednat smluvní pokutu kumulativně s úrokem z prodlení?
- Lze si dohodou stran vyloučit moderaci smluvní pokuty?
- Lze sjednat SP obecně za každé porušení povinnosti ve smlouvě?
- Lze sjednat se spotřebitelem SP v obchodních podmínkách?
- Lze sjednat SP kumulativně s úrokem z prodlení?
- Lze přezkoumávat přiznanou SP rozhodčím nálezem, kdy a jak se promlčuje?